

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือนผู้สูงอายุไทย*

ECONOMIC INEQUALITY OF THAI ELDERLY HOUSEHOLDS

พีรวัฒน์ เศรษฐพานิช¹ และ รัชพันธุ์ เชยจิตร²

Peerawat Setthapanich and Ratchapan Choiejit

Received 22 December 2022

Revised 28 December 2022

Accepted 29 December 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยสามประการ ประกอบด้วย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ รายได้รวม ค่าใช้จ่ายรวม และค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ อีกทั้งต้องการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุโดยพิจารณาความเหลื่อมล้ำของรายได้รวม ค่าใช้จ่ายรวม และค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ และต้องการศึกษาปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนทั้งสองประเภทโดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิของโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2548 2549 2550 2553 2555 และ 2560 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีระดับของรายได้รวมเฉลี่ยและค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยที่ต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ แต่ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุนั้นมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ รวมทั้งสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านสังคมที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำทางด้านการรายได้ที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยตลอดช่วงระยะเวลาที่ศึกษาและมีขนาดที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุเล็กน้อย ในขณะที่ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำทางด้านการค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกันแต่ไม่แตกต่างจากครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุเท่าใดนัก สำหรับปัจจัยที่กำหนดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประกอบด้วย อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัยของครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน รายได้ของครัวเรือน สัดส่วนของผู้มีงานทำในครัวเรือน และ อัตราส่วนพึ่งพิงของครัวเรือน

คำสำคัญ: ครัวเรือนผู้สูงอายุ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Master of Arts Program, Faculty of Economics, Srinakharinwirot University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Economics, Srinakharinwirot University

Corresponding author email: ratchapan@swu.ac.th

* บทความนี้ได้รับการพิจารณาเผยแพร่จากงานประชุมวิชาการระดับชาติ RMUTT Global Business and Economics Conference (RTBEC 2022) ณ วันที่ 25 มีนาคม 2565

Abstract

This research is quantitative research, with three objectives which were to compare the total household's income, expenditure and household's food beverage and tobacco expenditure to illustrates the economic inequality among households and to explore the determinants of household expenditure. This paper divided household into two groups, the first is household with ageing person and the second are the household without ageing person. Secondary data from "the socio-economic survey in 2005, 2006, 2007, 2010, 2012 and 2017 complied by the National Statistical Office (NSO) were employed to this paper. Results showed that household with ageing person were more likely to have lower an average of household income and expenditure than those who were household without ageing person. However, household with ageing person were more likely to have higher ratios on food beverage and tobacco expense and the medical and drugs expense and the social expense than household without ageing person. Household with ageing person were more likely had a higher level of income inequality than household with ageing person, however there was not different between two types of households in terms of expenditure inequality. Finally result indicated that the factors determined household's expenditure for household with ageing person statistically were age and level of education for household head, area of residence, household size, household income, ratio of earner in household and household dependency ratio.

Keywords: Household with Ageing Person, Economic Inequality, Factor Determined Household's Expenditure

บทนำ

แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในด้านการแก้ปัญหาความยากจนโดยสามารถลดจำนวนคนจน หรือคนที่มียารายได้หรือค่าใช้จ่ายในการอุปโภคและบริโภคต่อคนต่อเดือนต่ำกว่าเส้นความยากจน จำนวนคนจนลดลงจาก 22.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2531 เหลือเพียง 5.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2553 ทำให้สัดส่วนคนจนหรือ ร้อยละของคนจนต่อจำนวนประชากรทั่วประเทศ ลดลงจากร้อยละ 42.21 ในปี พ.ศ. 2531 เหลือเพียงร้อยละ 7.75 ในปี พ.ศ. 2553 อย่างไรก็ตามคนจนในปัจจุบันก็ยังคงกระจุกตัวอยู่ในเขตชนบท โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะการกระจายตัวของประชากรที่ประชากร ในขณะที่คนจนส่วนน้อยอาศัยอยู่ในเขตเมือง แต่ปัญหาคนจนเมืองก็ยังคงต้องเฝ้าระวังเนื่องจากมีความซับซ้อนและมีความเสี่ยงต่อคุณภาพชีวิตมากกว่าคนจนในชนบท อย่างไรก็ตามความรุนแรงของปัญหาความยากจนที่ลดความรุนแรงลงตามลำดับแต่ค่อนข้างทรงตัวนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมาก็ได้แสดงให้เห็นว่าปัญหาความยากจนเป็นปัญหาเรื้อรังที่ต้องอาศัยการแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้างด้านการเข้าถึงบริการทางสังคมและทรัพยากร ร่วมกับการจัดสวัสดิการทางสังคมที่เข้าถึงกลุ่มคนจนอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ที่ผ่านมามีประเทศไทยเน้นการวัดปัญหาความยากจนด้วยวิธีการเชิงสัมบูรณ์ โดยใช้เส้นความยากจนเป็นเกณฑ์ในการวัดซึ่งผลจากใช้วิธีดังกล่าววัดปัญหาความยากจนสามารถแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาความยากจนได้ดีพอสมควร สามารถลดจำนวนคนจน หรือลดสัดส่วนคนจน ค่อนข้างมากในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา แต่จากการทบทวนรายงานเชิงวิเคราะห์เรื่องราวได้

และการกระจายรายได้ของครัวเรือนในระดับจังหวัด โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 จนถึงปี พ.ศ. 2550 โดยใช้ข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่สำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นผู้สำรวจทุก ๆ สองปี กลับพบว่า ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้กลับลดลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ตลอดช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา เมื่อจำแนกครัวเรือนออกตามกลุ่ม Quintile จำนวน 5 กลุ่ม กลุ่มละเท่ากัน พบว่า ครัวเรือนร้อยละ 20 แรก หรือกลุ่มที่ 1 ซึ่งยากจนที่สุดมีส่วนแบ่งรายได้ประจำเพียงร้อยละ 5.7 ในขณะที่ ครัวเรือนร้อยละ 20 หลังสุดหรือในกลุ่มที่ 5 ซึ่งร่ำรวยที่สุดกลับมีส่วนแบ่งรายได้ประจำมากถึงร้อยละ 50.1 ของรายได้ประจำทั่วทั้งประเทศ ลักษณะเช่นนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปเลยในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2539 จนถึง ปี พ.ศ. 2545 ค่าสัมประสิทธิ์จินีซึ่งใช้วัดความไม่เสมอภาคของรายได้มีค่า เปลี่ยนแปลงน้อยมาก จาก 0.429 ในปี พ.ศ. 2539 เป็น 0.428 ในปี พ.ศ. 2545

นอกจากนั้นในช่วง 5 ปีหลังจากนั้นมา ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้กลับลดลงเพียงเล็กน้อย โดยค่าสัมประสิทธิ์จินีลดลงจาก 0.428 ใน ปี พ.ศ. 2545 เป็น 0.418 ในปี พ.ศ. 2550 เนื่องจาก ส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มที่ 5 ที่ร่ำรวยที่สุดนั้นลดลงจาก ร้อยละ 50.1 ใน ปี พ.ศ. 2545 เป็นร้อยละ 49.2 ในปี พ.ศ. 2550 ในขณะที่ส่วนแบ่งรายได้ของครัวเรือนในกลุ่มที่ 1 ซึ่งยากจนที่สุดกลับคงเดิมที่ร้อยละ 5.7 ของรายได้ประจำทั่วทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552) แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาของประเทศไทย ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ตกแก่คนส่วนน้อยของประเทศ แม้ความพยายามที่จะลดจำนวนคนจนจะประสบความสำเร็จในระดับพอสมควรแต่ในด้านความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้กลับลดลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ความสามารถในการเข้าถึงมิใช่แต่ทางเศรษฐกิจรวมทั้งโอกาสทางสังคมของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศและการบริหารจัดการของภาครัฐในการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้เสมอภาคและเท่าเทียมกันจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการ อย่างไรก็ตามการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของไทยซึ่งทำให้สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุต่อจำนวนประชากรรวมนั้นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อาจเป็นการเพิ่มความระดับปัญหาการกระจายรายได้ให้ทวีความรุนแรงมากขึ้นหรือปัญหาความยากจนมีมิติที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำในครัวเรือนผู้สูงอายุ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ซึ่งความเหลื่อมล้ำในครัวเรือนผู้สูงอายุนั้น ครอบคลุมทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม มิติทางเพศ และในมิติอื่น ๆ อีกหลายด้าน ยกตัวอย่างเช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ เป็นต้น

แม้ว่ารัฐบาลปัจจุบันจะให้ความสนใจเป็นอย่างมากในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและปัญหาของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศ อย่างไรก็ตามปัญหาความเหลื่อมล้ำในผู้สูงอายุของไทยมิได้เพิ่งเริ่มเกิดขึ้น แต่เป็นปัญหาที่ได้สะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานพอสมควรนับแต่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการทันสมัย (Modernization) ด้วยการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นต้น เพียงแต่ขนาดของปัญหาความเหลื่อมล้ำในผู้สูงอายุในอดีตที่ผ่านมาขณะนั้นยังไม่ขยายวงใหญ่มากนัก เนื่องจากในประเทศไทยเพิ่งก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเมื่อไม่นานมานี้ หรือในช่วง เพียงสิบกว่าปีที่ผ่านมาเอง แต่การที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วทำให้ขนาดของปัญหาความเหลื่อมล้ำในผู้สูงอายุอาจขยายตัวใหญ่ขึ้นอย่างรวดเร็วกว่าที่เคยเป็นมาในอดีตและอาจมีความซับซ้อนของปัญหาที่มากขึ้นตามโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปิดกว้างและมีความซับซ้อนมากขึ้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาพลวัตของความเหลื่อมล้ำในผู้สูงอายุ โดยเน้นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นหลักเนื่องจากสามารถศึกษาได้จากข้อมูลทุติยภูมิของการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน จัดทำโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทาง

เศรษฐกิจของครัวเรือนผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี เนื่องจากข้อมูลจากการสำรวจดังกล่าวประกอบไปด้วยข้อมูลด้านแหล่งที่มาของรายได้-แหล่งใช้ไปของรายจ่ายของครัวเรือน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ รายได้รวม ค่าใช้จ่ายรวม และค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจทางด้านรายได้รวม ค่าใช้จ่ายรวม และค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ

ทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษาพบว่า การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและประชากรที่มีต่อค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารของครัวเรือน โดยทำการประมาณค่าระบบอุปสงค์การบริโภคอาหารของครัวเรือนในประเทศอิตาลี ภายใต้แบบจำลอง QUAIDS (Moro & Sckokai, 2000) ที่ได้รวมปัจจัยทางด้านประชากร ได้แก่ ภูมิภาค ขนาด สมาชิก และระดับรายได้ของครัวเรือน เพื่อทำการเปรียบเทียบค่าความยืดหยุ่นต่อค่าใช้จ่าย รวมทั้งสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารของแต่ละครัวเรือน เพื่อให้เข้าใจถึงโครงสร้างการบริโภคอาหารของครัวเรือนประเทศอิตาลี โดยผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ลักษณะประชากรเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดการบริโภคอาหารของครัวเรือนประเทศอิตาลี โดยค่าความยืดหยุ่นต่อราคา และต่อค่าใช้จ่ายมีค่าต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของครัวเรือน นอกจากนี้การศึกษากการประมาณค่าระบบอุปสงค์ของครัวเรือนในประเทศเปรูโดยอาศัยแบบจำลอง QUAIDS ร่วมกับปัจจัยทางด้านประชากรในการวิเคราะห์ ข้อมูลการสำรวจค่าใช้จ่ายของครัวเรือนแบบภาคตัดขวาง ในปี 1997 (Molina & Gil, 2005) โดยมีปัจจัยทางด้านประชากรที่พิจารณาได้แก่ อายุและระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนเด็กในครัวเรือน ที่ตั้งตามภูมิภาค และระดับความยากจน ซึ่งผลที่ได้จากการวิเคราะห์ช่วยให้เข้าใจลักษณะของประเทศเปรูมากขึ้น เป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายที่มีประสิทธิภาพในการลดระดับความยากจน คือ ควรให้ความสำคัญทางด้าน สาธารณสุข และการศึกษาของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากพบว่า อาหารและยาสูบเป็นสินค้าที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน หมายความว่าประชาชนในประเทศเปรูนิยมบริโภคยาสูบเท่ากับการบริโภคอาหาร และพบว่าการรักษาพยาบาลเป็นสินค้าจำเป็น

และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ศึกษาเกี่ยวกับค่าจ่ายของครัวเรือนไทยและปัจจัยอื่น ๆ เพื่อให้สามารถกำหนดกรอบการวิจัยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น อาทิ การศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารของครัวเรือนไทย (จารุวรรณ จันใส, 2539) พบว่า พฤติกรรมบริโภคของครัวเรือนขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยหลักรวมกัน ได้แก่ ลักษณะชุมชน ภูมิภาค ขนาดครัวเรือน ระดับรายได้ของครัวเรือน เพศ อายุ ระดับการศึกษาและอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน และการศึกษาการเปลี่ยนแปลงลักษณะการบริโภคอาหารในประเทศไทย (พิณพร ยุธยาตร์, 2543) โดยทำการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงลักษณะการบริโภคอาหารในประเทศไทยระหว่างปี 2529-2539 และเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการบริโภคอาหารของภาคการเกษตรและภาคนอกการเกษตร รวมทั้งเพื่อศึกษาการตอบสนองของค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารต่อรายได้ของครัวเรือน โดยใช้เทคนิคกำลังสองน้อยที่สุดในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงลักษณะการบริโภคอาหารปรากฏว่า ปัจจัยที่มีผลต่อค่าใช้จ่ายต่อเดือนเพื่อการบริโภคอาหารหมวดต่าง ๆ คือ รายได้ต่อเดือนของครัวเรือน และจำนวนสมาชิกครัวเรือน และการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่าย ของครัวเรือนไทย ปี พ.ศ. 2548-2555 (สมยศ ประจันบาล และเดือนเพ็ญ ชีววรรณวิวัฒน์, 2559) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนโดยวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายใน 2 มิติคือ การเปลี่ยนแปลงระหว่างครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงภายในครัวเรือน การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากโครงการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ใช้ตัวอย่างซ้ำ) ตั้งแต่ปี 2548-2555 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้จ่ายของครัวเรือน ทั้งการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระหว่างครัวเรือนและภายในครัวเรือน พบว่า รายได้ของครัวเรือน ภาระพึ่งพิงวัยเด็ก ภาระพึ่งพิงวัยสูงอายุ และขนาดของครัวเรือน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบ รายได้รวม ค่าใช้จ่ายรวม และค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ คณะผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนาคำนวณหา รายได้รวมเฉลี่ย ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ย และค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบเฉลี่ย โดยจำแนกครัวเรือนออกเป็นสองประเภท ได้แก่ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สองที่ต้องการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือนผู้สูงอายุ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ จินี ซึ่งเป็นการวัดการกระจายรายได้เชิงสัมพัทธ์ เพื่อแสดงถึงความเหลื่อมล้ำของรายได้รวม ค่าใช้จ่ายรวม และค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบของครัวเรือนทั้งที่มีผู้สูงอายุและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยจะได้แบ่งครัวเรือนผู้สูงอายุออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละเท่ากัน (กลุ่มควินไทล์) และนอกจากนั้นคณะผู้วิจัยยังได้คำนวณอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำของรายได้รวม อัตราส่วนความเหลื่อมล้ำของค่าใช้จ่ายรวมและอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำของค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่มของครัวเรือนทั้งสองประเภท เพื่อแสดงถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างครัวเรือน โดยอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำนั้นคำนวณจากสัดส่วนหรือส่วนแบ่งของ 1) รายได้รวม 2) ค่าใช้จ่ายรวม และ 3) ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ ตามลำดับ ระหว่างครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มที่รวยที่สุด (ควินไทล์ที่ 5) กับครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มที่จนที่สุด (ควินไทล์ที่ 1)

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สาม ที่ต้องการศึกษาปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุ (Multiple regression analysis) เพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนทั้งสองประเภท

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2548, 2549, 2550, 2553, 2555 และ ปี พ.ศ. 2560 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งเป็นโครงการสำรวจครัวเรือนตัวอย่างทั่วทั้งประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้านรายได้ รายจ่ายของครัวเรือน โดยมีครัวเรือนตัวอย่างโดยประมาณ 30,000 ครัวเรือนในแต่ละปีที่ทำการสำรวจ แต่จากการคัดกรองข้อมูลของครัวเรือนตัวอย่างโดยคณะผู้วิจัยพบว่า ครัวเรือนตัวอย่างที่มีข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มีความถูกต้องตรงกัน และสามารถนำมาใช้ในการวิจัยได้ครบทั้งสามวัตถุประสงค์นั้นมีจำนวนไม่มากนัก ดังได้แสดงไว้ในตารางที่ 1 ดังนี้

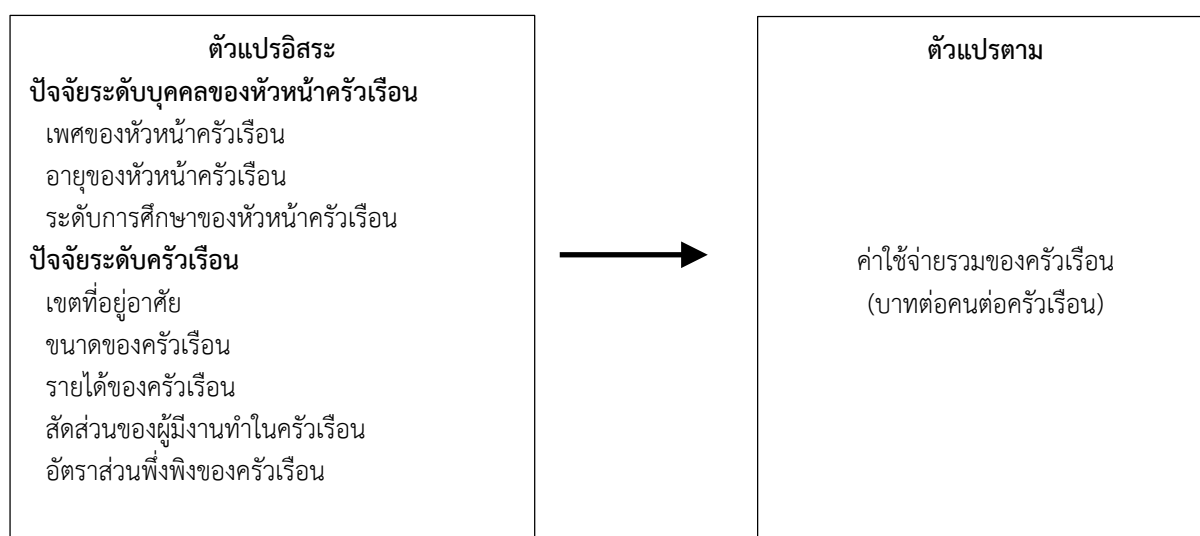
ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

	จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่มีผู้สูงอายุ	จำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่ไม่มีผู้สูงอายุ
ปี พ.ศ.2548	1,459	3,863
ปี พ.ศ.2549	1,657	3,583
ปี พ.ศ.2550	1,627	3,485
ปี พ.ศ.2553	1,707	2,868
ปี พ.ศ.2555	1,835	2,814
ปี พ.ศ.2560	2,308	2,076

ที่มา: โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2548, 2549, 2550, 2553, 2555 และ ปี พ.ศ. 2560

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าปัจจัยเฉพาะของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อการบริโภคของครัวเรือน ดังนั้นในการศึกษารูปแบบการบริโภคของครัวเรือนในครั้งนี้ จึงได้ทำการวิเคราะห์รูปแบบการบริโภคของครัวเรือนร่วมกับปัจจัยทางด้านลักษณะเฉพาะของครัวเรือน เช่น ขนาด และโครงสร้างของครัวเรือน เนื่องจาก เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน และเพื่อให้เข้าใจถึงรูปแบบการบริโภคของครัวเรือน จึงนำมาประยุกต์และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ตัวแปรตาม “ค่าใช้จ่ายรวม” ใช้สัญลักษณ์ “Y” มีหน่วยเป็น “บาทต่อคนต่อเดือน” ส่วนตัวแปรอิสระใช้สัญลักษณ์ “X” และ “Z” โดยจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม โดยตัวแปรอิสระกลุ่มแรกใช้สัญลักษณ์ “X” ประกอบด้วยปัจจัยระดับบุคคลของหัวหน้าครัวเรือน ได้แก่ (1.1) เพศของหัวหน้าครัวเรือน “X₁” จำแนกออกตามเพศ ได้แก่ เพศ ชาย-หญิง โดยกำหนดให้ ค่า 1 แสดงถึง เพศ ชาย และค่า 0 แสดงถึง เพศหญิง, (1.2) อายุของหัวหน้าครัวเรือน “X₂” ใช้อายุ “รายปี” ของผู้ที่ป็นหัวหน้า

ครัวเรือน (1.3) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน “X₃” จำแนกออกเป็น 3 กลุ่มย่อยได้แก่ (1) ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (2) มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และ (3) อุดมศึกษาหรือเทียบเท่า ตัวแปรระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนถูกนำเสนอสร้างเป็นตัวแปรประเภท Dummy Variable จำนวน 2 ตัวได้แก่ “X_{3a}” และ “X_{3b}” โดยกำหนดให้กลุ่มประถมศึกษาหรือต่ำกว่า เป็นกลุ่มอ้างอิง โดยตัวแปร “X_{3a}” กำหนดให้ ค่า 1 แสดงถึง ระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ส่วนค่า 0 แสดงถึง ระดับการศึกษาที่เหลือทั้งสองกลุ่ม ระดับการศึกษา ส่วนตัวแปร “X_{3b}” กำหนดให้ ค่า 1 แสดงถึง ระดับการศึกษาชั้นอุดมศึกษาหรือเทียบเท่า ส่วนค่า 0 แสดงถึง ระดับการศึกษาที่เหลือทั้งสองกลุ่มระดับการศึกษา สำหรับตัวแปรอิสระในกลุ่มที่ 2 ใช้สัญลักษณ์ “Z” ได้แก่ ตัวแปรอิสระที่แสดงคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประกอบด้วย (2.1) เขตที่อยู่อาศัย “Z₄” จำแนกออกเป็นเขตเมืองและเขตชนบท กำหนดให้ ค่า 1 แสดงถึง เขตเมือง และ 0 แสดงถึง เขตชนบท (2.2) ขนาดของครัวเรือนหรือจำนวนสมาชิกในครัวเรือน “Z₅” มีหน่วยเป็น “คนต่อครัวเรือน” (2.3) รายได้ของครัวเรือน “Z₆” มีหน่วยเป็น “บาทต่อคนต่อเดือน” (2.4) สัดส่วนผู้มีงานทำในครัวเรือน “Z₇” มีหน่วยเป็น “จำนวนผู้มีงานทำต่อจำนวนสมาชิกทั้งหมดของครัวเรือน” และ (2.5) อัตราส่วนพึ่งพิงของครัวเรือน “Z₈” คำนวณจากผลรวมของจำนวนเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีและจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป หารด้วยจำนวนคนในวัยแรงงานอายุ 15-59 ปีในครัวเรือนแล้วคูณด้วย 100 จึงหน่วยเป็น “ร้อยละ” กล่าวโดยสรุปตัวแปรอิสระที่ใช้ในการศึกษามีทั้งสิ้น 8 ตัวแปรและสามารถแสดงในรูปสมการได้ดังนี้

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_{3a} X_{3a} + \beta_{3b} X_{3b} + \beta_4 Z_4 + \beta_5 Z_5 + \beta_6 Z_6 + \beta_7 Z_7 + \beta_8 Z_8 + \epsilon_i$$

กำหนดให้ Y คือ ตัวแปรตาม ส่วน X คือ ตัวแปรอิสระที่แสดงถึงปัจจัยระดับบุคคลของหัวหน้าครัวเรือน และ Z คือ ตัวแปรอิสระแสดงคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ดังรายละเอียดข้างต้น ส่วน β_0 คือ ค่าคงที่ ในขณะที่ β_1 ถึง β_8 คือ ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรอิสระแต่ละตัว ที่ได้จากการวิเคราะห์สมการถดถอยแบบพหุด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด คณะผู้วิจัยได้กำหนดแบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสิ้น 6 แบบจำลองตามจำนวนปีที่ใช้ในการวิจัยซึ่งประกอบด้วย แบบจำลองปี 2548 2549 2550 2553 2555 และ 2560 ตามลำดับ โดยในแต่ละปีจำแนกออกเป็น 2 จำลองตามละของครัวเรือนที่ต้องการจะศึกษา คือ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ

ผลการวิจัย

บทความนี้ได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ส่วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อเรียงลำดับได้ดังนี้ ผลการวิจัยในส่วนแรกเป็นการนำเสนอตามวัตถุประสงค์ข้อแรกที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบรายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ โดยได้แสดงผลการวิจัยไว้ในตารางที่ 2 ถึงตารางที่ 4 ส่วนผลการวิจัยในส่วนที่สองนั้นเป็นการนำเสนอตามวัตถุประสงค์ข้อที่สองที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจทางด้านรายได้ ค่าใช้จ่ายและค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ โดยได้แสดงไว้ในตารางที่ 5 และผลการวิจัยในส่วนสุดท้ายส่วนที่สามแสดงถึงปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่สามโดยได้แสดงไว้ในตารางที่ 6 โดยผลการวิจัยทั้งหมดที่กล่าวมาแสดงไว้ด้านล่างตามลำดับดังนี้

ตารางที่ 2 รายได้และค่าใช้จ่ายประเภทต่างๆของครัวเรือนตัวอย่าง (บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน)

ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ						
ปี พ.ศ.	2548	2549	2550	2553	2555	2560
รายได้เฉลี่ย	5,723.29	5,689.82	5,919.84	7,418.06	9,126.83	8,087.52
ประเภทของค่าใช้จ่าย						
ที่อยู่อาศัย	269.62	291.35	263.79	292.25	296.50	296.85
อาหารและเครื่องดื่มและยาสูบ	1206.50	1282.19	1292.25	1748.19	1824.86	1787.04
รักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์	67.96	60.38	66.50	95.54	98.59	105.03
การศึกษา	119.12	100.98	115.76	103.29	100.04	127.75
การเดินทางและยานพาหนะ	302.99	385.74	480.84	570.39	542.08	584.38
การบันเทิง	21.99	39.29	55.37	63.81	73.31	78.96
บริการส่วนบุคคล	180.16	142.64	147.20	203.41	207.30	230.55
ด้านสังคม	167.56	152.13	151.93	185.08	214.52	221.61
ให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน	39.29	46.40	55.37	69.10	71.87	87.15
อื่นๆ	96.13	135.52	153.60	194.24	182.38	205.22
ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ย	2,471.33	2,636.62	2,782.63	3,525.29	3,611.44	3,724.55
ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ						
ปี พ.ศ.	2548	2549	2550	2553	2555	2560
รายได้เฉลี่ย	8,696.08	8,472.05	8,785.68	10,399.54	12,391.78	12,014.97
ประเภทของค่าใช้จ่าย						
ที่อยู่อาศัย	374.61	397.39	379.32	406.59	461.06	480.10
อาหารและเครื่องดื่มและยาสูบ	1508.60	1602.28	1690.76	2047.10	2321.52	2544.60
รักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์	53.22	53.08	59.45	75.38	84.29	110.32
การศึกษา	243.41	209.06	207.45	184.56	199.05	288.74
การเดินทางและยานพาหนะ	490.55	638.80	859.33	880.33	893.17	883.66
การบันเทิง	36.95	49.45	59.85	69.44	86.83	94.56
บริการส่วนบุคคล	246.80	196.70	230.10	260.40	300.09	379.92
ด้านสังคม	159.34	155.25	168.63	179.54	245.76	271.29
ให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน	140.69	149.79	166.61	209.23	225.45	279.17
อื่นๆ	135.94	183.97	222.42	255.83	260.49	296.05
ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ย	3,390.11	3,635.77	4,043.91	4,568.39	5,077.70	5,628.41

ที่มา: โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2548, 2549, 2550, 2553, 2555 และ ปี พ.ศ. 2560

ตารางที่ 3 อัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้และค่าใช้จ่ายประเภทต่างๆของครัวเรือนตัวอย่าง (ร้อยละ)

ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ						
ช่วง ปี พ.ศ.	2548-2549	2549-2550	2550-2553	2553-2555	2555-2560	เฉลี่ย
รายได้รวมเฉลี่ย	-0.58	4.04	25.31	23.04	-11.39	8.08
ประเภทของค่าใช้จ่าย						
ที่อยู่อาศัย	8.06	-9.46	10.79	1.46	0.12	2.19
อาหารและเครื่องดื่ม และยาสูบ	6.27	0.78	35.28	4.39	-2.07	8.93
รักษาพยาบาล ค่า ยาและเวชภัณฑ์	-11.16	10.15	43.65	3.20	6.53	10.47
การศึกษา	-15.22	14.63	-10.77	-3.15	27.70	2.64
การเดินทางและ ยานพาหนะ	27.31	24.65	18.62	-4.96	7.80	14.69
การบันเทิง	78.61	40.95	15.23	14.90	7.70	31.48
บริการส่วนบุคคล	-20.83	3.20	38.18	1.91	11.22	6.74
ด้านสังคม	-9.20	-0.13	21.82	15.91	3.31	6.34
ให้บุคคลอื่นนอก ครัวเรือน	18.10	19.33	24.78	4.01	21.27	17.50
อื่นๆ	40.97	13.34	26.46	-6.11	12.53	17.44
ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ย	6.69	5.54	26.69	2.44	3.13	8.90
ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ						
ช่วง ปี พ.ศ.	2548-2549	2549-2550	2550-2553	2553-2555	2555-2560	เฉลี่ย
รายได้รวมเฉลี่ย	-2.58	3.70	18.37	19.16	-3.04	7.12
ประเภทค่าใช้จ่าย						
ครัวเรือน						
ที่อยู่อาศัย	6.08	-4.55	7.19	13.40	4.13	5.25
อาหารและเครื่องดื่ม และยาสูบ	6.21	5.52	21.08	13.41	9.61	11.16
รักษาพยาบาล ค่า ยาและเวชภัณฑ์	-0.27	11.99	26.80	11.82	30.88	16.24
การศึกษา	-14.11	-0.77	-11.03	7.85	45.06	5.40
การเดินทางและ ยานพาหนะ	30.22	34.52	2.44	1.46	-1.06	13.52
การบันเทิง	33.81	21.04	16.02	25.04	8.90	20.96
บริการส่วนบุคคล	-20.30	16.98	13.17	15.24	26.60	10.34
ด้านสังคม	-2.57	8.62	6.47	36.89	10.39	11.96

ตารางที่ 3 อัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้และค่าใช้จ่ายประเภทต่างๆของครัวเรือนตัวอย่าง (ร้อยละ) (ต่อ)

ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ						
ช่วง ปี พ.ศ.	2548-2549	2549-2550	2550-2553	2553-2555	2555-2560	เฉลี่ย
ให้กับบุคคลอื่นนอก ครัวเรือน	6.47	11.23	25.58	7.75	23.83	14.97
อื่นๆ	35.33	20.90	15.02	1.82	13.65	17.34
ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ย	7.25	11.23	12.97	11.15	10.85	10.69

ที่มา: โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2548, 2549, 2550, 2553, 2555 และ ปี พ.ศ. 2560

ตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าระดับรายได้รวมเฉลี่ยและค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุนั้นจะน้อยกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุตลอดช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษา แต่ในตารางที่ 3 กลับพบว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้รวมเฉลี่ยของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุนั้นกลับสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ อีกทั้งอัตราการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุนั้นกลับมีค่าที่น้อยกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุตลอดช่วงระยะเวลาที่ศึกษาอีกเช่นกัน นั่นแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีระดับรายได้รวมเฉลี่ยน้อยกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุก็ตาม แต่ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุก็มีระดับค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยที่ต่ำกว่า และยังมียอดการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ อีกทั้งครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมียอดการเพิ่มขึ้นของค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยที่ต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุเสียอีก แสดงว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุน่าจะมีการบริหารจัดการด้านค่าใช้จ่ายที่ดีกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุและมีการจัดการในการแสวงหารายได้ให้เพิ่มขึ้นของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่ดีกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบเป็นค่าใช้จ่ายที่มีสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายประเภทอื่น ๆ ของครัวเรือนลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นทั้งในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบของครัวเรือนผู้สูงอายุนั้นมีสัดส่วนที่มากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ ในสัดส่วนที่มากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ รวมทั้งค่าใช้จ่ายด้านสังคมก็มีลักษณะเช่นเดียวกันซึ่งลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงการมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครัวเรือนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามแม้ว่าสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ ค่าใช้จ่ายด้านสังคม ของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนที่มากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุก็ตาม หากมองในแง่การบริหารจัดการกลับพบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายทั้งสามกลุ่มที่กล่าวมาในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุนั้นกลับมียอดอัตราการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยที่ต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความสามารถในการบริหารจัดการด้านค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่ดีกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ การมีผู้สูงอายุในครัวเรือนทำให้ค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุนั้นเพิ่มขึ้นตามที่มันควรจะเป็นแต่ในขณะเดียวกันประสบการณ์ของผู้สูงอายุก็มีส่วนทำให้สามารถจัดการค่าใช้จ่ายเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ 4 โครงสร้างค่าใช้จ่ายของครัวเรือนตัวอย่าง (ร้อยละ)

ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ							
ปี พ.ศ.	2548	2549	2550	2553	2555	2560	เฉลี่ย
ประเภทของค่าใช้จ่าย							
ที่อยู่อาศัย	10.91	11.05	9.48	8.29	8.21	7.97	9.32
อาหารและเครื่องดื่มและยาสูบ	48.82	48.63	46.44	49.59	50.53	47.98	48.67
รักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์	2.75	2.29	2.39	2.71	2.73	2.82	2.62
การศึกษา	4.82	3.83	4.16	2.93	2.77	3.43	3.66
การเดินทางและยานพาหนะ	12.26	14.63	17.28	16.18	15.01	15.69	15.18
การบันเทิง	0.89	1.49	1.99	1.81	2.03	2.12	1.72
บริการส่วนบุคคล	7.29	5.41	5.29	5.77	5.74	6.19	5.95
ด้านสังคม	6.78	5.77	5.46	5.25	5.94	5.95	5.86
ให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน	1.59	1.76	1.99	1.96	1.99	2.34	1.94
อื่นๆ	3.89	5.14	5.52	5.51	5.05	5.51	5.10
ค่าใช้จ่ายรวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ							
ปี พ.ศ.	2548	2549	2550	2553	2555	2560	เฉลี่ย
ประเภทของค่าใช้จ่าย							
ที่อยู่อาศัย	11.05	10.93	9.38	8.90	9.08	8.53	9.65
อาหารและเครื่องดื่มและยาสูบ	44.50	44.07	41.81	44.81	45.72	45.21	44.35
รักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์	1.57	1.46	1.47	1.65	1.66	1.96	1.63
การศึกษา	7.18	5.75	5.13	4.04	3.92	5.13	5.19
การเดินทางและยานพาหนะ	14.47	17.57	21.25	19.27	17.59	15.70	17.64
การบันเทิง	1.09	1.36	1.48	1.52	1.71	1.68	1.47
บริการส่วนบุคคล	7.28	5.41	5.69	5.70	5.91	6.75	6.12
ด้านสังคม	4.70	4.27	4.17	3.93	4.84	4.82	4.46
ให้บุคคลอื่นนอกครัวเรือน	4.15	4.12	4.12	4.58	4.44	4.96	4.40
อื่นๆ	4.91	5.06	5.50	5.6	5.13	5.26	5.09
ค่าใช้จ่ายรวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา : โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2548, 2549, 2550, 2553, 2555 และ ปี พ.ศ. 2560

ตารางที่ 5 สัดส่วนรายได้และค่าใช้จ่ายรวมจำแนกตามกลุ่มควินไทล์และค่าสัมประสิทธิ์จีนีและอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำของครัวเรือนตัวอย่าง

รายได้ของครัวเรือน		ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ				
กลุ่มควินไทล์	2548	2549	2550	2553	2555	2560
Q1	1.74	1.91	2.02	1.95	1.97	1.37
Q2	4.60	4.52	5.00	4.69	4.57	4.15
Q3	9.27	8.79	9.29	9.04	8.73	8.27
Q4	17.72	16.85	17.36	16.74	17.38	16.03
Q5	66.67	67.93	66.32	67.58	67.34	70.18
ค่าสัมประสิทธิ์ จีนี	0.5719	0.5775	0.5639	0.5733	0.5742	0.5980
อัตราส่วนความเหลื่อมล้ำ Q5/Q1	38.26	35.55	32.78	34.59	34.19	51.23
รายได้ของครัวเรือน		ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ				
กลุ่มควินไทล์	2548	2549	2550	2553	2555	2560
Q1	2.38	2.52	2.69	2.36	2.21	2.27
Q2	5.45	5.56	6.07	5.30	4.90	5.24
Q3	9.68	9.71	10.29	9.43	8.63	9.39
Q4	17.40	16.80	17.93	17.44	16.53	17.70
Q5	65.09	65.42	63.01	65.47	67.72	65.39
ค่าสัมประสิทธิ์ จีนี	0.5495	0.5482	0.5300	0.5535	0.5706	0.5548
อัตราส่วนความเหลื่อมล้ำ Q5/Q1	27.33	26.00	23.39	27.79	30.59	28.77
ค่าใช้จ่ายรวม		ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ				
กลุ่มควินไทล์	2548	2549	2550	2553	2555	2560
Q1	4.91	5.02	5.17	5.24	5.84	3.75
Q2	8.82	9.30	9.04	9.31	10.30	8.66
Q3	12.91	13.74	13.34	13.81	14.55	13.47
Q4	20.56	21.45	21.25	21.54	20.97	20.94
Q5	52.80	50.49	51.20	50.10	48.34	53.18
ค่าสัมประสิทธิ์ จีนี	0.4301	0.4124	0.4171	0.4078	0.3827	0.4445
อัตราส่วนความเหลื่อมล้ำ Q5/Q1	10.76	10.06	9.90	9.56	8.28	14.17
ค่าใช้จ่ายรวม		ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ				
กลุ่มควินไทล์	2548	2549	2550	2553	2555	2560
Q1	4.93	5.02	4.94	5.06	5.16	3.93
Q2	8.74	8.90	8.72	9.31	9.32	8.54
Q3	13.47	13.67	13.79	14.12	14.05	13.00
Q4	22.38	22.45	22.68	21.98	22.00	20.57
Q5	50.48	49.97	49.87	49.52	49.48	53.97
ค่าสัมประสิทธิ์ จีนี	0.4189	0.4138	0.4153	0.4064	0.453	0.4484
อัตราส่วนความเหลื่อมล้ำ Q5/Q1	10.23	9.96	10.10	9.78	9.59	13.74

ที่มา : โครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2548, 2549, 2550, 2553, 2555 และ ปี พ.ศ. 2560

ตารางที่ 6 สัดส่วนรายได้และค่าใช้จ่ายรวมจำแนกตามกลุ่มควินไทล์และค่าสัมประสิทธิ์จีเนียและอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำของครัวเรือนตัวอย่าง

ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ		ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ					
กลุ่มควินไทล์	2548	2549	2550	2553	2555	2560	
Q1	6.10	6.16	6.22	6.24	7.02	4.33	
Q2	11.41	11.65	11.33	11.34	12.72	10.02	
Q3	16.27	16.34	15.98	15.97	17.31	15.38	
Q4	23.21	22.88	22.57	22.64	22.96	22.68	
Q5	43.01	42.97	43.89	43.81	39.99	47.59	
ค่าสัมประสิทธิ์ จีนี	0.3425	0.3394	0.3463	0.3458	0.3047	0.3967	
อัตราส่วนความเหลื่อมล้ำ Q5/Q1	7.05	6.97	7.06	7.02	5.70	10.99	
ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบ		ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ					
กลุ่มควินไทล์	2548	2549	2550	2553	2555	2560	
Q1	6.14	6.22	6.32	6.45	6.21	4.47	
Q2	11.22	11.68	11.42	11.63	11.75	9.85	
Q3	16.15	16.01	16.04	16.55	16.66	14.82	
Q4	23.77	23.29	23.34	23.34	23.21	21.31	
Q5	42.72	42.80	42.88	42.04	42.16	49.55	
ค่าสัมประสิทธิ์ จีนี	0.3429	0.3390	0.3402	0.3316	0.3334	0.4064	
อัตราส่วนความเหลื่อมล้ำ Q5/Q1	6.96	6.88	6.79	6.52	6.79	11.09	

ที่มา : จากการคำนวณ

ตารางที่ 5 และ 6 แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ค่าใช้จ่ายและค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนโดยพิจารณาจาก ค่าสัมประสิทธิ์จีเนียและอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำซึ่งคำนวณจากส่วนแบ่งรายได้หรือค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในกลุ่มควินไทล์ที่ห้ากับกลุ่มควินไทล์ที่หนึ่งโดยพบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้เพิ่มขึ้นเล็กน้อยตลอดช่วงระยะเวลาที่ศึกษาและยังสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุเล็กน้อย เมื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายพบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน แต่ความแตกต่างระหว่างครัวเรือนทั้งสองประเภะนั้นมีความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายไม่มากนัก อีกทั้งระดับของความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายของครัวเรือนทั้งสองประเภะนั้นมีค่าที่น้อยกว่าความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่ม พบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่มเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะในปีสุดท้ายที่ทำการศึกษาหรือ ปี พ.ศ. 2560 ที่มีค่าสัมประสิทธิ์จีเนียเพิ่มขึ้นมากกว่าแนวโน้มจากช่วงเวลาก่อนหน้านั้น สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายอาหารที่มีแนวโน้มมากขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่มมากขึ้นก็ตาม แต่ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุกลับมีระดับของความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่มที่ต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอยู่เพียงเล็กน้อย นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำจาก

อัตราส่วนความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้รวม ค่าใช้จ่ายรวมและค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่มระหว่างครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ก็พบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุตลอดช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษา ลักษณะเช่นนี้แสดงว่าภายในกลุ่มครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุด้วยกันเองมีความแตกต่างกันอย่างมากทางด้านรายได้ระหว่างครัวเรือนที่รวยที่สุดกับครัวเรือนที่ยากจนที่สุด ความแตกต่างดังกล่าวมีขนาดที่มากกว่าความแตกต่างระหว่างครัวเรือนที่รวยที่สุดกับครัวเรือนที่จนที่สุดในกลุ่มครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ในขณะที่เมื่อพิจารณาทางด้านค่าใช้จ่ายรวม และค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่มของครัวเรือน กลับพบว่า อัตราส่วนความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายรวม และค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่มของครัวเรือนที่รวยที่สุดกับครัวเรือนที่จนที่สุดระหว่างครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุนั้นไม่แตกต่างกันมากเท่าใดนัก สะท้อนว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้มากกว่าความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่าย แหล่งที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้คือ ความแตกต่างภายในกลุ่มเดียวกันระหว่างครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่ร่ำรวยกับครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่ยากจน

ตารางที่ 7 ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยแบบพหุของปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือน

ตัวแปรอิสระ	ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ					
	2548	2549	2550	2553	2555	2560
ค่าคงที่	581.648***	491.611***	535.859***	769.305***	1364.789***	674.629***
เพศของหัวหน้าครัวเรือน	-80.208***	12.0202 ^{NS}	6.769 ^{NS}	-80.898 ^{NS}	-123.687**	-20.972 ^{NS}
อายุของหัวหน้าครัวเรือน	5.3412***	6.7367***	8.2192***	6.3683**	1.6295 ^{NS}	3.1732 ^{NS}
การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน						
มัธยมศึกษา	406.359***	391.096***	329.308***	416.653***	355.979***	345.416***
อุดมศึกษา	617.870***	788.765***	1076.648***	978.770***	1176.223***	448.681***
เขตที่อยู่อาศัย	379.851***	376.895***	430.534***	382.895***	319.154***	410.426***
ขนาดของครัวเรือน	-60.578***	-37.749***	-66.277***	-43.616**	-77.063***	-52.084***
รายได้ของครัวเรือน	0.0199***	0.0270***	0.0202***	0.0167***	0.0174***	0.0127***
สัดส่วนของผู้มีงานทำในครัวเรือน	2.399***	1.328**	1.509*	4.249***	4.084***	12.686***

ตารางที่ 7 ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยแบบพหุของปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือน (ต่อ)

ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ						
ตัวแปร	2548	2549	2550	2553	2555	2560
อิสระ						
ค่าคงที่	581.648***	491.611***	535.859***	769.305***	1364.789***	674.629***
อัตราส่วน	-0.6460***	-0.9471***	-0.9783***	-0.9347**	-1.0338***	-0.6288 ^{NS}
ฟังก์ชันของ						
ครัวเรือน						
ค่า	0.1955	0.2186	0.1022	0.0357	0.0387	0.0159
Adjusted						
R ²						
ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ						
ค่า F	40.3872***	52.4527***	21.5739***	2.3239*	9.2044***	5.1473***
statistic						
จำนวน	1,459	1,657	1,627	1707	1835	2308
ครัวเรือน						
ตัวอย่าง						
ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ						
ตัวแปร	2548	2549	2550	2553	2555	2560
อิสระ						
ค่าคงที่	959.551***	981.384***	669.965***	1193.394***	1416.364***	997.768**
เพศของ	-89.512***	-2.1101 ^{NS}	24.232 ^{NS}	-18.815 ^{NS}	-112.338 ^{NS}	-201.442 ^{NS}
หัวหน้า						
ครัวเรือน						
อายุของ	0.0249 ^{NS}	0.8041 ^{NS}	9.3102***	2.7126 ^{NS}	0.7535 ^{NS}	-4.9098 ^{NS}
หัวหน้า						
ครัวเรือน						
การศึกษา						
ของหัวหน้า						
ครัวเรือน						
มัธยมศึกษา	292.480***	279.425***	310.697***	389.383***	392.734***	369.444***
อุดมศึกษา	829.270***	847.441***	861.876***	1148.597***	1339.311***	859.581***
เขตที่อยู่	368.678***	421.298***	535.028***	563.890***	403.526***	439.908***
อาศัย						
ขนาดของ	-87.009***	-81.274***	-106.540**	-102.654***	-95.110***	-57.874 ^{NS}
ครัวเรือน						
รายได้ของ	0.0113***	0.0193***	0.0168***	0.0075***	0.0081***	0.0276***
ครัวเรือน						

ตารางที่ 7 ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยแบบพหุของปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือน (ต่อ)

ครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ						
สัดส่วนของผู้ มีงานทำใน ครัวเรือน	4.724***	3.241***	3.505***	5.490***	5.908***	14.393***
อัตราส่วน พึงพิงของ ครัวเรือน	-1.8055***	-2.5172***	-1.9378***	-3.2836***	-3.5917***	0.7936 ^{NS}
ค่า Adjusted R ²	0.0281	0.0997	0.0715***	0.0610	0.0086	0.0013
ค่า F statistic	13.4101***	45.1076***	30.8367***	21.7098***	3.7136***	1.3185*
จำนวน ครัวเรือน ตัวอย่าง	3863	3583	3485	2868	2814	2076

ที่มา : จากการคำนวณโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ตารางที่ 7 แสดงปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือน โดยพบว่า ปัจจัยที่กำหนดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสำหรับครัวเรือนทั้งสองประเภทไม่ว่าจะเป็นครัวเรือนที่มีและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ประกอบด้วย อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัยของครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน รายได้ของครัวเรือน สัดส่วนของผู้มีงานทำในครัวเรือน และ อัตราส่วนพึงพิงของครัวเรือน โดยสามารถอธิบายตัวแปรอิสระแต่ละตัวได้ดังนี้ ตัวแปรอิสระตัวแรกคือ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ที่เป็นปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนเฉพาะในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเท่านั้นและเป็นปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนเฉพาะในปี พ.ศ. 2548 2549 2550 และในปี พ.ศ. 2553 เท่านั้นโดยพบว่าเมื่ออายุของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้น 1 ปี ค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน ตัวแปรอิสระตัวที่สอง คือ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน โดยพบว่าครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาสูงขึ้น ค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นซึ่งลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งในครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ ตัวแปรอิสระตัวที่สาม ได้แก่ เขตที่อยู่อาศัย โดยพบว่า ครัวเรือนที่มีเขตที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองจะมีค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนสูงกว่าครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในเขตชนบท ซึ่งลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งในครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุเช่นกัน ตัวแปรอิสระตัวที่สี่ ได้แก่ ขนาดของครัวเรือน โดยพบว่า เมื่อครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกของครัวเรือนเพิ่มขึ้นหรือขนาดของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ครัวเรือนจะมีค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนที่ลดลงซึ่งลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดขึ้นทั้งในครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุเช่นกัน ตัวแปรตัวที่ห้า ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน ที่พบว่า เมื่อรายได้ของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนก็จะเพิ่มขึ้นเช่นกันทั้งครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ ตัวแปรตัวที่หก ได้แก่ สัดส่วนของผู้มีงานทำในครัวเรือน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนที่มีสัดส่วนผู้มีงานทำในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ครัวเรือนจะมีค่าใช้จ่ายรวมเพิ่มขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งในครัวเรือนที่มีและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ และตัวแปรอิสระตัวสุดท้ายที่เป็นปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อัตราส่วนพึงพิงของครัวเรือน โดยพบว่า ครัวเรือนที่มีอัตราส่วน

ฟังก์ชันของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการฟังก์ชันจากเด็กหรือผู้สูงอายุก็ตาม ค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนก็จะมีแนวโน้มลดลง โดยลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งในครัวเรือนที่มีและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุเช่นกัน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่ทำการศึกษาร่วมกันสามประการ ได้แก่ ข้อแรกคือต้องการที่จะศึกษาเปรียบเทียบ รายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ ข้อที่สองคือต้องการแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจทางด้านรายได้ ค่าใช้จ่ายและค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ และประการสุดท้ายคือต้องการศึกษาปัจจัยกำหนดค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุ เพื่อที่จะตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งสามประการ การวิจัยนี้จึงใช้การวิจัยเชิงปริมาณโดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิของโครงการสำรวจสถานะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี พ.ศ. 2548 2549 2550 2553 2555 และปี พ.ศ. 2560 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยผลการวิจัยพบว่า ระดับรายได้รวมเฉลี่ยและค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุนั้นจะน้อยกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุตลอดช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษา แต่กลับพบว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุนั้นมีอัตราการเพิ่มของรายได้สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ในขณะเดียวกันครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุก็มีอัตราการเพิ่มของค่าใช้จ่ายรวมที่ต่ำกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุตลอดช่วงระยะเวลาที่ศึกษาด้วยเช่นกัน ลักษณะเช่นที่มานี้แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีการบริหารจัดการด้านค่าใช้จ่ายที่ดีกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุและความสามารถในการบริหารจัดการในการแสวงหารายได้ให้กับครัวเรือนได้ดีกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัชพันธุ์ เชนจิตร (2560) และเมื่อพิจารณาประเภทของค่าใช้จ่ายของครัวเรือน พบว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบเป็นค่าใช้จ่ายที่มีสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายประเภทอื่นๆของครัวเรือนซึ่งลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นทั้งในครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุนั้นมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่มและยาสูบของครัวเรือนผู้สูงอายุที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ อีกทั้งยังพบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล ค่ายาและเวชภัณฑ์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายด้านสังคมในสัดส่วนที่มากกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุตลอดช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษา ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จารุวรรณ จันใส (2539) พิณพร ยุธยาตร์ (2543) ปิณฑนา มุลชนะ (2549) สมประวิณ มั่นประเสริฐ (2553) สมยศ ประจันบาล และเดือนเพ็ญ อีวรรณวิวัฒน์ (2559) และรัชพันธุ์ เชนจิตร (2560)

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่สองผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้เพิ่มขึ้นเล็กน้อยตลอดช่วงระยะเวลาที่ศึกษาและสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุเล็กน้อย เมื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายพบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีแนวโน้มของความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน แต่ไม่แตกต่างจากครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุเท่าใดนัก นอกจากนั้นยังพบว่าครัวเรือนทั้งสองประเภทมีระดับของความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้เล็กน้อย แต่ข้อค้นพบที่น่าสนใจสำหรับครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุก็คือ เมื่อพิจารณาความเหลื่อมล้ำจากอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้รวม กลับพบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุตลอดช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษา ในขณะที่เมื่อพิจารณาจากอัตราส่วนความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายรวม และค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่ม ความแตกต่างกันระหว่างครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุกลับไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ได้มากกว่าความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความแตกต่างระหว่างครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่ร่ำรวยกับครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่ยากจน ซึ่งเป็นความแตกต่างภายในกลุ่มครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเหมือนกันที่มีขนาดมากกว่าความแตกต่าง

ระหว่างกลุ่มของครัวเรือนที่มีและไม่มีผู้สูงอายุเสียชีวิตเข้าไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัชพันธุ์ เชนจิตร และ บุญ ธิ มิ ตัม (2559)

ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่สาม ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่กำหนดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสำหรับครัวเรือนทั้งสองประเภทไม่ว่าจะเป็นครัวเรือนที่มีและครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ประกอบด้วย อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัยของครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน รายได้ของครัวเรือน สัดส่วนของผู้มีงานทำในครัวเรือน และ อัตราส่วนพึ่งพิงของครัวเรือน โดยที่ ขนาดของครัวเรือน และอัตราส่วนพึ่งพิงของครัวเรือน นั้นมีความสัมพันธ์ในทิศทางลบกับค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปิณฑนา มูลชนะ (2549) รัชพันธุ์ เชนจิตร และ รติพร ถึงฝั่ง (2557) พชรภัทร ศิวพรอนันต์ (2562) เนื่องจากได้รับประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาดภายในครัวเรือน แม้ว่าครัวเรือนจะมีจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นก็ตามแต่ค่าใช้จ่ายบางรายการเช่น ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เครื่องดื่ม ค่าใช้จ่ายพลังงาน เป็นต้น ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ไม่ได้เพิ่มขึ้นตามจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นแต่กลับมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันภายในครัวเรือนมากขึ้นนั่นเอง ในขณะที่ตัวแปรอิสระอื่น ๆ นอกเหนือไปจากขนาดของครัวเรือนและรายได้ของครัวเรือน นั้นมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกกับค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จารุวรรณ จันใส (2539) พิณพร ยุธยาตร์ (2543) ปิณฑนา มูลชนะ (2549) สมยศ ประจันบาล และ เดือนเพ็ญ อีวรรณวิวัฒน์ (2559) และรัชพันธุ์ เชนจิตร (2560) ยกเว้นอายุของหัวหน้าครัวเรือนที่สามารถอธิบายการผันแปรของค่าใช้จ่ายรวมได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเท่านั้น ไม่สามารถอธิบายการผันแปรของค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุมีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้มากกว่าความเหลื่อมล้ำทางด้านค่าใช้จ่ายค่อนข้างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความแตกต่าง ซึ่งเป็นความแตกต่างภายในกลุ่ม ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุด้วยกันเหมือนกันที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่ร่ำรวยกับ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่ยากจน คณะผู้วิจัยเสนอแนะว่า ภาครัฐควรกำหนดมาตรการทางการคลังเพื่อช่วยเหลือ ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุในกลุ่มที่ยากจนให้มากขึ้น เช่น เพิ่มสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนให้มากขึ้นกว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มปกติหรือมีรายได้ปานกลางทั่ว ๆ ไป เพื่อลดช่องว่างของรายได้ระหว่างผู้สูงอายุที่ร่ำรวยกับ ผู้สูงอายุที่ยากจนให้แคบลง

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ นั้นมีค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล ในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีผู้สูงอายุ ดังนั้นภาครัฐควรเพิ่มสวัสดิการในด้านการรักษาพยาบาลให้กับผู้สูงอายุให้มากขึ้นเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายด้านนี้ให้กับครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ

3. จากผลการศึกษาที่พบว่า ขนาดของครัวเรือน และ อัตราส่วนพึ่งพิงของครัวเรือน นั้นมีความสัมพันธ์ในทิศทางลบกับค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนไม่ว่าจะเป็นครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุหรือไม่ก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าครัวเรือนได้รับประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาด ดังนั้นภาครัฐจึงควรส่งเสริมนโยบายให้ ครอบครัวมาใช้ทรัพยากรร่วมกันให้มากขึ้น ไม่เพียงเฉพาะแต่ภายในครัวเรือนของตนเองเพียงอย่างเดียว ครัวเรือนเพื่อนบ้านหรือภายในชุมชน ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการนำทรัพยากรมาใช้ร่วมกันให้มากขึ้นเพื่อให้ ครัวเรือน ชุมชนนั้นได้รับประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาดของการผลิตหรือ Economy of Scale

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ จันใส. (2539). การวิเคราะห์พฤติกรรมการบริโภคอาหารของครัวเรือนไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- ปิลันธนา มูลชนะ. (2549). การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแบบแผนการบริโภคของภาคครัวเรือนไทยช่วง
ก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี2540. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
หอการค้าไทย).
- พชรภัทร ศิวพรอนันต์. (2562). การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายด้านพลังงานของภาคครัวเรือนใน
ประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).
- พิณพร ยุธยาตร์. (2543). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงลักษณะการบริโภคอาหารในประเทศไทย.
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- รัชพันธุ์ เขยจิตร. (2560, กรกฎาคม-ธันวาคม). ความเหลื่อมล้ำของค่าใช้จ่ายอาหารและเครื่องดื่มของ
ครัวเรือนไทย. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 12(2), 102-120.
- รัชพันธุ์ เขยจิตร และ บุษย ธิ มิ ตัม. (2559, มกราคม-มิถุนายน). ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของครัวเรือนใน
ประเทศเวียดนามและประเทศไทย. วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขา
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 8(15), 101-117.
- รัชพันธุ์ เขยจิตร และ รติพร ถึงฝั่ง. (2557). การศึกษาค่าใช้จ่ายพลังงานของครัวเรือนยากจนในประเทศไทย.
วารสารพัฒนาสังคม, 16(2/2557), 47-64.
- สมประวิณ มั่นประเสริฐ. (2553). การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีต่อแบบ
แผนการบริโภคของครัวเรือนไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมยศ ประจันบาล และ เตือนเพ็ญ อีวรรณวิวัฒน์. (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่าย
ของครัวเรือนไทย ปี พ.ศ. 2548-2555. วารสารพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร, 18(1),
1-34.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). สถานการณ์ความยากจนและความ
เหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2553. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2552). รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2552.
กรุงเทพฯ: กองคลังข้อมูลและสนเทศสถิติ.
- Moro, D., & Sckokai, P. (2000). Heterogeneous preferences in household food consumption in
Italy. *European Review of Agricultural Economics*, 27(3), 305–323,
<https://doi.org/10.1093/erae/27.3.305>
- Molina, J. A., & Gil, A. I. (2005). The Demand Behavior of Consumers in Peru: A Demographic
Analysis Using the QUAIDS. *The Journal of Developing Areas*, 39(1), 191-
206. doi:10.1353/jda.2005.0038.